

Prof. dr hab. Jacek Wojnicki

Katedra Systemów Politycznych UW

***Recenzja dorobku naukowego dr Ewy Ganowicz oraz rozprawy habilitacyjnej
pt. „Inkluzywna funkcja bezpośrednich wyborów wójtów, burmistrzów i
prezydentów miast”, Opole 2018, ss.254***

Doktor Ewa Ganowicz studiowała w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W 2003 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadanego uchwałą Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej – *Mniejszość niemiecka w strukturach samorządowych województwa opolskiego*. Promotorem pracy był profesor Jan Iwanek.

W okresie 1998-2002 była asystentem w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UŚ w Katowicach. W okresie 2002-2020 jest adiunktem w Instytucie Politologii Uniwersytetu Opolskiego. Od 2004 roku współpracuje z Wyższą Szkołą Bankową w Chorzowie, w okresie do 2010 roku na podstawie zatrudnienia, obecnie umowy-zlecenia. UO jest obecnie jedynym miejscem zatrudnienia Habilitantki.

Dość szybko Pani Doktor określiła i konsekwentnie realizuje swój obszar zainteresowań badawczych, co należy zapisać jako zaletę w rozwoju pracownika naukowo-dydaktycznego. Prowadzone badania obejmują następujące kwestie: 1. mniejszości narodowe i grupy etniczne w państwach Europy Środkowej w szerokim aspekcie prawnym i społeczno-politycznym; 2. ewolucja miejsca

samorządów lokalnych w strukturze społeczno-politycznej Polski; 3. Kwestia wyborów samorządowych i lokalnych scen politycznych.

Przedstawione kwestie nie były wcześniej przedmiotem solidnych oraz wnikliwych analiz i znacznie wzbogacają wiedzę o najnowszych dziejach państw Europy Środkowej, w tym przede wszystkim Polski. Wyniki prowadzonych w przedmiotowych zakresach badań były prezentowane na krajowych oraz międzynarodowych kongresach i konferencjach naukowych. Szczególnie należy odnotować, iż wyniki badań związane z powyższymi obszarami badawczymi zostały opublikowane w postaci artykułów naukowych zarówno w opracowaniach pokonferencyjnych, jak i czasopismach naukowych w wersji zarówno papierowej, jak i elektronicznej.

W obszernym dorobku naukowym należy szczególnie odnotować monografię, *Rywalizacja polityczna mniejszości narodowych w wyborach samorządowych w Polsce po roku 1989*, Wydawnictwo UO, Studia i Monografie Nr 517, Opole 2014, ss. 285. Monografia stanowiła efekt kilkuletnich badań nad uczestnictwem wybranych mniejszości narodowych w rywalizacji o władzę w strukturach organów samorządowych gminy, powiatu oraz województwa samorządowego. We wspomnianej książce poddano wnikliwej analizie formy organizacji mniejszości białoruskiej, ukraińskiej, litewskiej i niemieckiej na poziomie ogólnokrajowym oraz na szczeblach samorządu lokalnego i regionalnego. Pracę należy uznać za wartościową i mieszczącą się w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Struktura pojęciowa została opanowana przez Habilitantkę na dość wysokim poziomie.

Obszar badawczy związany z kształtowaniem się polityk miejskich i ich miejscem w administracji lokalnej stał się podstawą projektu *Cities in Transition Urban Governance in Olomouc Region and Opole Voivodeship*. W projekcie uczestniczył interdyscyplinarny zespół z kilku ośrodków akademickich w kraju. Rezultatem badań był raport wydany w języku angielskim (*Cities in Transition*

Urban Governance in Olomouc Region and Opole Voivodeship, eds. E. Ganowicz, L. Rubisz, R. Szwertnia, Olomouc 2013, Wydawnictwo Civipolis.

Wiedza uzyskana w ciągu kilkunastu lat badań nad problematyką mniejszości etnicznych i narodowych oraz szeroko pojętej problematyki samorządu terytorialnego została przez Habilitantkę wykorzystana w pracy dydaktycznej na Wydziale UO i w wymienionej uprzednio szkole prywatnej (WSB w Chorzowie). Pani Doktor prowadziła zajęcia na kierunku – politologia. Wszystkie wymienione przedmioty wpisują się w tematykę zainteresowań Habilitantki. Doświadczenie dydaktyczne Pani Doktor należy uznać za spore i uporządkowane, co wystawia Jej dobre rekomendacje jako pracownika naukowego. Jednocześnie w przedmiotowym kontekście należy dodać, iż Habilitantka była promotorem kilkudziesięciu prac licencjackich i magisterskich, a w kolejnych latach w zakresie Jej obowiązków znajdują się recenzje prac magisterskich i licencjackich.

Należy wspomnieć również o działalności popularyzującej naukę w postaci udziału w różnych debatach z udziałem ekspertów, podczas gościnnych wykładów, wygłaszanych poza uczelniami wyższymi oraz działalności naukowej związanej z przynależnością do komisji naukowych.

Należy podkreślić udział Habilitantki w projektach badawczych, związanych z problematyką dydaktyczną i badawczą realizowaną od początku działalności akademickiej. W 2014 roku uczestniczyła w projekcie EUVox 2014 jako ekspert, EUVOX2014 należał do projektów realizowanych przed wyborami do Parlamentu Europejskiego. Brały w nim udział zespoły badawcze ze wszystkich państw Unii. Celem EUVOX było stworzenie aplikacji internetowej, która umożliwi obywatelom UE dostęp do informacji na temat stanowisk komitetów wyborczych oraz porównanie preferencji politycznych poszczególnych ugrupowań. Drugim projektem był wskazany uprzednio *Cities in Transition*. Celem wspomnianego projektu była analiza pięciu miast polskich i

czeskich z perspektywy 20 lat demokratycznych instytucji politycznych i samorządowych. Badanie było możliwe dzięki opracowaniu i poddaniu analizie ankiety przeprowadzonej w 10 radach miejskich.

Dorobek Doktor Ewy Ganowicz przedstawia się w sposób następujący: dwie autorskie monografie naukowe (w tym jedna przedstawiona jako główne osiągnięcie naukowe) oraz cztery monografie naukowe pod współredakcją naukową, w tym jedna wydana w języku angielskim w Republice Czeskiej (Ołomuniec 2013).

Oprócz wymienionych prac na dorobek Habilitantki składa się dwanaście artykułów naukowych wydawanych w periodykach naukowych tej klasy jak: „Polish Political Sciences Yearbook” (4), „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, „Przegląd Politologiczny”, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, czy „Annales Universitat Maria Curie-Skłodowska. Sectio K-Politologia”. Pięć z wymienionych artykułów opublikowane są w języku angielskim. Wszystkie artykuły poświęcone są szeroko rozumianej kwestii mniejszości etnicznych i narodowych oraz problematyce wspólnot samorządowych. Wątki analizy oraz syntezy przeważają w nich nad deskrypcją. Wnoszą zatem istotny wkład w rozwój dyscypliny naukowej – nauki o polityce i administracji. Należy również wskazać na 28 rozdziałów w monografiach naukowych pod redakcją, w tym jeden opublikowany w języku angielskim oraz jeden w języku niemieckim. Należy w tym miejscu podkreślić konieczność większej internacjonalizacji badań i publikacji ich wyników. Żadne czasopismo wymienione uprzednio nie ukazuje poza Polską, jedna monografia ukazała się drukiem w Republice Czeskiej.

W przedmiotowym kontekście należy również odnotować czynny udział w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych oraz wygłoszenie na nich (począwszy od 2006 roku) 17 referatów. Trzy konferencje organizowane były przez zagraniczne ośrodki akademickie – 2 razy czeskie i raz ukraiński.

Konferencje organizowane były przez wiodące ośrodki akademickie w Polsce (UJ, UW, UAM, UMK). Tematyka referatów ściśle wiąże się z zainteresowaniami Habilitatki. Dodatkowo Habilitantka aktywnie uczestniczyła w komitetach organizacyjnych krajowych oraz międzynarodowych konferencji naukowych organizowanych lub współorganizowanych przez macierzysty Uniwersytet lub WSB w Chorzowie.

Podsumowując dorobek naukowy i dydaktyczny Pani Doktor należy uznać za uporządkowany i szeroki. Tematycznie jest związany z przedmiotem zainteresowań badawczych, o których pisałem już uprzednio. Prace są pisane poprawnie jeśli chodzi o kwestie metodologiczne, struktura pojęciowa jest opanowana na bardzo wysokim poziomie. Należy odnotować znajomość języka angielskiego oraz niemieckiego, co jest niezbędne dla zgłębienia problematyki mniejszości etnicznych i narodowych oraz problematyki wspólnot lokalnych w oparciu o miejscowe źródła i informacje zebrane podczas wyjazdów studyjnych oraz w oparciu o dorobek światowej i europejskiej dyscypliny politologicznej.

II

Habilitantka przedstawiła jako rozprawę habilitacyjną opracowanie pt. *Inkluzywna funkcja bezpośrednich wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast*. Praca jest dość zwarta i liczy 254 strony. Należy podkreślić, iż stanowi pierwsze, tak wnikliwe opracowanie odnoszące się do inkluzywności na poziomie elekcji samorządowych w Polsce po 1990 roku. Autorka skupia swoją uwagę na kolejnych, czterech udokumentowanych wyborach samorządowych po 2002 roku. Wybór tematu pracy jest słuszny i merytorycznie uzasadniony w obszernym wstępie. Habilitantka słusznie zauważa znaczenie wprowadzenia elekcji bezpośredniej organów wykonawczych na poziomie gminy na zwiększenie udziału wyborców w elekcji. Wskazuje jednocześnie na dylematy ustrojowe związane z przyjęciem wspomnianego rozwiązania prawnego (umocnienie nadmierne organu wykonawczego, osłabienie realizacji funkcji kontrolnych przez

radę) We wstępie zapoznajemy się z kluczowymi hipotezami badań; opisanymi jako hipoteza przełomu, stabilizacji, uczenia się demokracji, przewagi lokalizmu i politycznego zagarniania. Wydaje się bardziej zasadne wskazanie jednej głównej hipotezy badań, rozwiniętych następnie przez hipotezy poboczne lub pytania wspierające.

Konstrukcja pracy. Praca składa się z czterech merytorycznych rozdziałów, poprzedzonych zbyt zwartym wstępem oraz zakończenia. Wynika ona z zasadnie przyjętych założeń chronologiczno-problemowych, przeprowadzonych przez Autorkę ze sporą konsekwencją. Wstęp liczy zaledwie około 7,5 strony. Mamy w nim wskazany cel pracy, uzasadnienie (nie dość szczegółowe i obszerne) wyboru tematu, omówienie dość pobieżne stanu badań i literatury przedmiotu, wskazanie hipotez badawczych pracy. Uzasadniono również wybór cezury czasowej rozważań naukowych. We wstępie mamy zatem większość wymaganych w tej części pracy elementów, ale występujących zazwyczaj w szcątkowej postaci. Największym mankamentem jest lakoniczne i zbyt pobieżne potraktowanie problematyki metodologii badań, ograniczono się jedynie do wymieniania metody opisowej i metody empirycznej.

Z kolei zakończenie mieści się na czternastu stronach, co służy wyczerpującemu podsumowaniu zaprezentowanych analiz i odniesieniu się (weryfikacji lub falsyfikacji) przyjętych hipotez badawczych. Taki układ zakończenia wskazuje znaczną erudycję Autorki. Należy wskazać pozytywne wymiary podsumowania niejako w „kontrze” do pewnych braków i pobieżności wstępu do rozważań, o których pisałem uprzednio.

Rozdział pierwszy liczy 60 stron i służy Habilitantce na określenie ram teoretyczno-metodologicznych rozważań badawczych. Dokonano w nim dość szczegółowego przeglądu definicji i rozważań odnoszących się do terminu „inkluzji” w szerokim kontekście aksjologicznym i procedur demokratycznych. Starano się jednocześnie ukazać społeczno-polityczne przesłanki inkluzji w

systemach demokratycznych na różnych szczeblach scen politycznych. Zestawiono zagadnienie inkluzywności z założeniami i praktyką zarówno demokracji przedstawicielskiej, jak i deliberacyjnej. Analiza jest poparta szeroką i reprezentatywną literaturą przedmiotu, w większości pochodzącą ze światowej (czytaj anglosaskiej) politologii. Przywoływano opinie naukowców – T. Booth, I. Ainscow, M. Geddes, R. Dahl, N. Medianu, K. Kaldur, B. Rysz-Kowalczyk, P. Broda-Wysocki, R. Kuszka. Ukazano zbieżność z innymi terminami; integracja, partycypacja i spójność społeczna, w kontekście przemian społeczno-politycznych oraz zróżnicowanych definicji naukowych. Wartość merytoryczną pierwszego rozdziału oceniam bardzo wysoko, ukazuje on znaczny potencjał naukowy Autorki i jej obycie w politologicznej literaturze i znajomość aktualnego stanu badań.

Rozdział drugi liczy 62 strony i został dedykowany zagadnieniu uwarunkowań inkluzji demokratycznej na poziomie wspólnot lokalnych. Szczegółowej analizie poddano w nim szczebel podstawowy samorządności lokalnej, przedstawiono równocześnie specyfikę rywalizacji politycznej na tym poziomie administracyjnym, a także podmioty lokalne, które uczestniczą zazwyczaj w sposób czynny w rywalizacji politycznej o władzę w gminie. Zastanawia pominięcie regulacji prawnych odnoszących się do partii politycznych (ustawa z 1990 i 1997 roku), przy przywoływaniu ustaw o fundacjach, a także innych organizacjach społecznych (np. NGO). Sama Autorka pisze o roli ugrupowań politycznych w rywalizacji o władzę na poziomie samorządowym (s. 89-91). Zastanawia również bardzo szczegółowe oraz drobiazgowo analizowanie terminologii słowa „komitet” (s. 104-120). Doceniając znaczenie problematyki instytucjonalizacji komitetów wyborczych w procesie inkluzywnym należy zastanowić się nad zasadnością umieszczenia wspomnianych analiz w recenzowanej pracy.

Trzeci rozdział liczy 26 stron i służy przedstawieniu form instytucjonalno-prawnych inkluzji demokratycznej na poziomie gminnym. Dokonano w nim analizy pozycji ustrojowej organów samorządu lokalnego, z pewnym odwołaniem do rozwiązań w innych państwach europejskich. Szczególnie wysoko należy odnotować rozważania wskazujące na pozytywne i negatywne aspekty ustanowienia zarówno pośrednich, jak i bezpośrednich wyborów organów wykonawczych w samorządowej strukturze władzy i administracji. Jednakże w obecnej postaci do wspomnianego rozdziału można zgłosić najwięcej uwag, analiza jest najkrótsza. Rozdział negatywnie „współbrzmi” z pozostałymi jednostkami wewnętrznymi monografii, jest zdecydowanie za krótki, a podjęte analizy, choć podejmują ambitne zagadnienia, dość pobieżne i „jakby niedokończone”. Zabrakło wskazania np. ewolucji polskich rozwiązań struktury władzy samorządowej w okresie II RP i ówczesnych dyskusji odnośnie przyjmowanych rozwiązań prawno-ustrojowych. Pominęto również dyskusje w przedmiotowym zakresie po 1989 roku, szczególnie w 1990, 1998 i 2002. Zabrakło odwołania do stanowisk najważniejszych ugrupowań parlamentarnych i zaprezentowania – chociażby pokrótce – debaty plenarnej w 2002 roku. Zatem w obecnej postaci trzeci rozdział sprawia wrażenie najmniej dopracowanego, biorąc pod uwagę całkowitą strukturę monografii.

Ostatni, czwarty rozdział liczy 62 strony i ukazuje wymiar praktyczny inkluzji w wyborach organów wykonawczych w gminie po 2002 roku. Omówiona została w nim również kwestia ustaleń metodologicznych podjętych badań, uzasadnienie doboru i definiowania zmiennych. Rozdział o wymiarze praktycznym ma ważne znaczenie dla weryfikacji tezy i hipotez badawczych. Baza źródłowa do wspomnianego rozdziału została stworzona na podstawie informacji przekazanych przez urzędy samorządowe i instytucje państwowe. W celach porównawczych odwołano się również do danych GUS, zamieszczonych w rocznikach statystycznych oraz Banku Danych Lokalnych. Rozdział czwarty

miał spełnić rolę „pojemnego zasobu danych liczbowych”, które ilustrują elekcje samorządowe okresu 2002-2014. Wybrane główne kryteria badań odnoszą się do trzech podstawowych elementów: 1/odnotowanej frekwencji, 2/typu komitetów wyborczych biorących udział w elekcji oraz 3/rezultatów wyborów organów wykonawczych z uwzględnieniem zarówno pierwszego, jak i ponownego głosowania. Przedstawione analizy pozwalają na wysunięcie kilku wniosków. Można dostrzec zwiększającą się frekwencję w poszczególnych rodzajach gmin (wiejskich, wiejsko-miejskich oraz wielkomiejskich) po wprowadzeniu bezpośredniej elekcji organów wykonawczych gminnych samorządów. Po drugie: można zaobserwować zwiększającą rolę komitetów wyborczych w elekcji samorządowej, kosztem ugrupowań politycznych. Choć zarazem widoczne jest stopniowe zwiększanie roli kandydatów partyjnych, szczególnie w miastach „prezydenckich”. Interesująca jest również refleksja odnosząca się do petryfikacji władz samorządowych po 2002 roku.

Należy zwrócić uwagę, iż konstrukcja pracy uległa pewnemu „zwichnięciu”. Konstrukcja rozdziałów nie jest do końca symetryczna, z powodu niepełnych analiz zawartych w rozdziale trzecim, o czym wspominałem już uprzednio. Warto również wskazać na pewne modele rozwiązań wyborczych, biorąc pod uwagę przywołane kryteria uczestnictwa w elekcjach samorządowych. Opracowanie takich modeli teoretycznych wpłynęło by niewątpliwie korzystnie na odbiór monografii i stanowiło znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej.

Bibliografia zaprezentowana przez Habilitantkę jest bardzo obszerna oraz generalnie reprezentatywna dla omawianych kwestii. Należy z kronikarskiego obowiązku odnotować, iż mieści się na gęsto zapisanych, 14 stronach monografii. Została ona poprawnie ustrukturalizowana na kluczowe elementy, takie jak - akty normatywne, raporty, materiały internetowe, publikacje zwarte, opracowania zbiorowe i artykuły w monografiach, artykuły w czasopiśmie. Habilitantka wykorzystwała opracowania w języku polskim, angielskim. Tak dość szerokie

ukierunkowanie się do literatury przedmiotu należy uznać za ogromną zaletę pracy. Należy však zwrócić uwagę na pewną niekonsekwencję Autorki, 1/ustawy i regulacje konstytucyjne „nikną” w obszernym zbiorze raportów zróżnicowanych instytucji krajowych i międzynarodowych. Brakuje również 2/odwołania do obowiązującej ustawy o partiach politycznych z 27 czerwca 1997 roku, mimo przywołania poprzedniej, *nota bene* mniej szczegółowej, regulacji ustawowej z lipca 1990 roku.

Praca pod względem formalnym jest napisana poprawnie. Zastosowany język jest przejrzysty i dynamiczny, może z wyjątkiem rozdziału trzeciego, w którym przeważa analiza aktów prawnych rangi ustawowej. Należy odnotować opracowanie 78 obszernych tabel i 7 wykresów, które ukazują wyniki analiz. Wszystkie tabele i wykresy są sporządzone dokładne, zgodnie z wymaganiami warsztatowymi. Należy zwrócić uwagę, iż Habilitantce udało się – na ogół – uniknąć stosowania żargonu publicystycznego, co zawsze niekorzystnie wpływa na ocenę pracy naukowej, a szczególnie awansowej.

Odnotować się jedynie godzi pewne nieścisłości i drobne uchybienia w tym zakresie. Otóż Autorka używa zwrotów „Blok komunistyczny” czy „Państwo komunistyczne” (s. 129) nie oddające istoty omawianego zagadnienia. Pomijam, iż państwa Europy Środkowej i Wschodniej (przywoływane w trzecim rozdziale – Republika Czeska, Słowacja, Słowenia, Węgry, Chorwacja itp.) nigdy nie deklarowała się oficjalnie jako państwo komunistyczne, w latach wcześniejszych (mniej więcej do połowy lat 60 i wczesnych 70) jako „demokracja ludowa”, a następnie jako „państwo socjalistyczne”, co znalazło swoje odzwierciedlenie w nazwach poszczególnych państw (np. CSRS, SRR, SFRJ). Po drugie: sformułowanie „blok komunistyczny” stanowi raczej niefortunna kalkę z politologii anglosaskiej, w opracowaniach naukowych używano raczej: „radziecka strefa wpływów” oraz „blok państw socjalistycznych”. Po trzecie: Struktura pojęciowa została opanowana na dość wysokim poziomie, należy

jednakże odnotować, iż 1/organiem wykonawczym w gminie jest „prezydent miasta” a nie „prezydent” (kilkanaście razy). 2/Podobnie należy wskazać na rozróżnienie terminów „samorząd lokalny” a „samorząd terytorialny” (kilkanaście razy). 3/Błędnie i niekonsekwentnie przywoływano nazwę oficjalnego dokumentu Rady Europy – Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego z 1985 roku (s. 129-131). 4/Prezydent miasta stoi na czele organu wykonawczego nie tylko w miastach liczących powyżej 100 tysięcy mieszkańców, ale i w byłych stolicach województw (z lat 1975-1998) oraz w miastach, gdzie prezydent miasta był organem w maju 1990 roku. 5/ niezgrabne jest pisanie o „władzy wykonawczej” w samorządzie, regulacje ustawowe przywołują organ wykonawczy (a nie „egzekucyjny” jak kilkakrotnie przywoływano w monografii). 6/błędem jest również zamienne posługiwanie się desygnatami „państwo” i „kraj”. Praca traktuje o instytucjach politycznych i mechanizmie współrzędzenia, więc zasadne jest posługiwanie się terminem „państwo” jako organizacji politycznej społeczeństwa. 7/poprawna nazwa naszych południowych sąsiadów to „Republika Czeska”, Czechy stanowią zaledwie jedną z trzech krain geograficzno-historycznych wspomnianego państwa (s. 129).

Powyższe pewne uwagi krytyczne nie umniejszają znacznego nowatorskiego charakteru rozprawy Doktor Ewy Ganowicz. Zaprezentowano bowiem pierwsze, tak kompleksowe ujęcie kwestii funkcji inkluzywnej bezpośrednich elekcji organów wykonawczych na poziomie polskiej gminy po 2002 roku. Praca powyższa jest jednakże istotnym wkładem w dyscyplinę nauk o polityce. Konkludując, uważam, iż Doktor Ewa Ganowicz spełnia wymagania ujętych w ustawie z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy-Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. nr 84, poz. 455), które są przewidziane dla osób ubiegających się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. W związku z powyższym z całym przekonaniem mogę

wnosić o dopuszczenie Pani Doktor do postępowania awansowego i wystąpienia do Rady Wydziału w sprawie wystąpienia o nadanie Pani Ewie Ganowicz stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie nauki o polityce i administracji.

Warszawa, dn. 21 lutego 2020 roku

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ganowicz', written in a cursive style.